

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
ДУ «УКРАЇНСЬКИЙ ІНСТИТУТ СТРАТЕГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
МОЗ УКРАЇНИ»

ЩОРІЧНА ДОПОВІДЬ
ПРО СТАН ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ,
САНІТАРНО-ЕПІДЕМІЧНУ СИТУАЦІЮ
ТА РЕЗУЛЬТАТИ ДІЯЛЬНОСТІ СИСТЕМИ
ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ.
2016 РІК

Київ – 2017

УДК 614.1/.7(477)''2016''(042.5)
ББК 51.1(4Укр)
Щ92

Редакційна колегія: Мельник П.С., Слабкий Г.О.,
Дзюба О.М., Чепелевська Л.А, Кудренко М.В.

Літературні редактори: Шумило О.В., Ратаніна О.М.
Технічні редактори: Степанова І.І., Кривенко Є.М.

Адреса редколегії:
02099, м. Київ, пров. Волго-Донський, 3;
тел.: (044) 576-41-19, факс: (044) 576-41-20

Щорічна доповідь про стан здоров'я населення, санітарно-епідемічну ситуацію та результати діяльності системи охорони здоров'я України. 2016 рік / МОЗ України, ДУ «УІСД МОЗ України». – Київ : МВЦ «Медінформ», 2017. – 519 с.
ISBN 978-966-409-154-6

Щорічну доповідь підготовлено відповідно до нормативно-правових документів, які регламентують розвиток сфери охорони здоров'я України.

Видання містить аналіз сучасних особливостей і тенденцій стану здоров'я населення України та впливу на нього комплексу чинників зовнішнього середовища.

Доповідь підготовлено науковцями ДУ «Український інститут стратегічних досліджень МОЗ України» за участю керівників структурних підрозділів Міністерства охорони здоров'я України та науковців профільних НДІ МОЗ та НАМН України.

Призначається для керівників і спеціалістів органів законодавчої та виконавчої влади усіх рівнів, організаторів охорони здоров'я, науковців, лікарів, громадськості.

УДК 614.1/.7(477)''2016''(042.5)
ББК 51.1(4Укр)

ISBN 978-966-409-154-6

© Міністерство охорони здоров'я України, 2017
© Український інститут стратегічних досліджень
МОЗ України, 2017

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	6
ВСТУП (Слабкий Г.О., Мельник П.С.)	9
1. АНАЛІЗ ДЕМОГРАФІЧНОЇ СИТУАЦІЇ В УКРАЇНІ <i>(Чепелевська Л.А., Рудницький О.П.)</i>	11
1.1. Динаміка чисельності населення.....	11
1.2. Зрушення у статеві-віковій структурі населення.....	15
1.3. Тенденції народжуваності населення	17
1.4. Динаміка смертності населення	23
1.5. Тривалість життя	29
1.6. Перспективи і резерви підвищення тривалості життя населення.....	33
2. ХАРАКТЕРИСТИКА СТАНУ ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ	36
2.1. Тенденції стану здоров'я населення <i>(Дудник С.В., Шафранський В.В., Слабкий Г.О.)</i>	36
2.2. Динаміка стану здоров'я дитячого населення <i>(Дудіна О.О., Моїсеєнко Р.О., Заболотна І.Є., Яценко Ю.Б.)</i>	43
<i>Аналіз стану захворюваності та поширеності захворювань у дітей</i>	44
<i>Аналіз інвалідності дітей та шляхи її профілактики і реабілітації</i>	63
2.3. Динаміка стану здоров'я дорослого населення <i>(Дудник С.В.)</i>	70
2.4. Аналіз стану здоров'я населення працездатного віку <i>(Дудник С.В.)</i>	75
2.5. Характеристика стану здоров'я населення старших вікових груп <i>(Дудник С.В., Саксонов С.Г.)</i>	81
2.6. Ситуаційний огляд стану репродуктивного здоров'я населення <i>(Дудіна О.О., Руденко Н.Г., Габорець Ю.Ю.)</i>	87
2.7. Характеристика захворюваності населення на туберкульоз <i>(Григорович В.Р.)</i>	109
2.8. Характеристика захворюваності населення на ВІЛ-інфекцію/СНІД <i>(Григорович В.Р.)</i>	114
2.9. Характеристика служби охорони психічного здоров'я <i>(Дзюба О.М.)</i>	120
2.10. Стан проблеми алкоголізації населення України <i>(Ринда Ф.Ф.)</i>	124
2.11. Наркологічні проблеми здоров'я населення <i>(Грузєва Т.С., Дячук Д.Д., Зюков О.Л., Замкевич В.Б., Іншакова Г.В.)</i>	132
3. ХАРАКТЕРИСТИКА САНІТАРНО-ЕПІДЕМІЧНОЇ СИТУАЦІЇ <i>(Ситенко О.Р., Родина Р.А., Світа В.М., Рахімова Т.Б., Дренькало М.М.,</i> <i>Сінгаєвська В.С., Іщук Л.О., Сбоєв І.В., Дерев'яноко Я.Я., Білоник А.Б.,</i> <i>Кисляк І.І., Новохатній Ю.О., Видайко Н.Б.)</i>	135
3.1. Аналіз державної політики з питань охорони довкілля та біобезпеки.....	135
3.2. Характеристика якості води та заходів з її збереження	136
3.3. Характеристика якості повітря і заходів з її збереження.....	141
3.4. Характеристика якості ґрунту і заходів з її збереження	142

3.5. Якість та безпека продуктів харчування	144
3.6. Характеристика умов праці населення	147
3.7. Характеристика радіаційної ситуації.....	148
3.8. Характеристика санітарно-епідемічного стану та аналіз його забезпечення у навчальних та оздоровчих закладах для дітей	150
3.9. Аналіз санітарно-епідеміологічного благополуччя населення та виконання заходів із його збереження	152
4. ХАРАКТЕРИСТИКА ОРГАНІЗАЦІЇ МЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ НАСЕЛЕННЮ УКРАЇНИ.....	167
4.1. Аналіз мережі закладів охорони здоров'я та основних показників їх діяльності (Торжесвська О.М.).....	167
4.2. Розвиток первинної медико-санітарної допомоги в Україні (Слабкий Г.О., Шафранський В.В., Матюха Л.Ф.).....	178
4.3. Характеристика стану вторинної медичної допомоги (Торжесвська О.М.)	186
4.4. Характеристика стану третинної медичної допомоги (Торжесвська О.М.).....	194
4.5. Діяльність служби охорони здоров'я матері та дитини (Дудіна О.О., Коваленко О.О., Гойда Н.Г., Габорець Ю.Ю.)	202
Ресурсне забезпечення служби охорони здоров'я матері і дитини	202
Характеристика стану організації та основних показників перинатальної допомоги в Україні	213
Медична допомога дитячому населенню	246
Діяльність будинків дитини	262
4.6. Стан, проблеми та перспективи розвитку паліативної та хоспісної допомоги в Україні (Іволгін В.І., Вороненко Ю.В., Моїсеєнко Р.О., Князевич В.М., Губський Ю.І., Гойда Н.Г., Царенко А.В.)	268
4.7. Аналіз розвитку екстреної медичної допомоги (Кудренко М.В., Тимошенко Т.В., Мороз Є.Д., Кривенко Є.М., Лисенко П.М.)	295
5. ХАРАКТЕРИСТИКА РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ	301
5.1. Основні результати наукової та інноваційної діяльності науково-дослідних установ, вищих медичних навчальних закладів і закладів післядипломної освіти МОЗ України (Дудник С.В., Слабкий Г.О., Петрашенко П.Р., Олексіна Н.О., Волосовець О.П., Кочет О.М., Трубка І.О., Уваренко С.В., Шевчук І.І.).....	301
5.2. Фінансування та економічні механізми управління галуззю в умовах її реформування (Шевченко М.В.).....	345
5.3. Характеристика стану та проблем кадрового забезпечення системи охорони здоров'я України (Кучеренко Н.Т., Слабкий Г.О.).....	372
5.4. Контроль якості лікарських засобів (Дзюба О.М.)	382
5.5. Формування кадрового потенціалу служби громадського здоров'я (Грузєва Т.С., Пельо І.М., Гречишкіна Н.В.).....	384

6. ХАРАКТЕРИСТИКА МЕДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В ЗОНІ АНТИТЕРОРИСТИЧНОЇ ОПЕРАЦІЇ <i>(Мельник П.С., Кудренко М.В., Слабкий Г.О., Коваленко О.О., Верба А.В., Жаховський В.О., Лівінський В.Г., Коробка В.І., Шугалей Л.М., Волоха В.Г., Сіроштан Г.М., Клименко В.І., Колесник В.В., Кулик В.В., Інкелевич Ю.В.)</i>	387
6.1. Медичне забезпечення Збройних Сил України та інших, утворених відповідно до законодавства України, військових формувань.....	387
Медичне забезпечення особового складу Збройних Сил України	388
Стан медичного забезпечення особового складу Державної прикордонної служби України	400
Стан медичного забезпечення особового складу Міністерства внутрішніх справ України.....	401
Стан медичного забезпечення особового складу Служби Безпеки України.....	402
6.2. Медичне забезпечення населення в Луганський та Донецький областях (зони проведення АТО) та областей до них наближених	404
Медичне забезпечення населення в Луганській області.....	404
Медичне забезпечення населення в Донецькій області	410
Медичне забезпечення населення в Дніпропетровській області.....	418
Медичне забезпечення населення в Запорізькій області.....	420
Медичне забезпечення населення в Харківській області.....	423
7. ХАРАКТЕРИСТИКА ІНФОРМАТИЗАЦІЇ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я ТА РОЗВИТКУ ТЕЛЕМЕДИЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ <i>(Кривенко Є.М., Ситенко О.Р., Даценко С.Б.)</i>	436
8. ХАРАКТЕРИСТИКА ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЩОДО КОНТРОЛЮ НАД ТЮТЮНОМ ТА РЕЗУЛЬТАТИ ЇЇ РЕАЛІЗАЦІЇ <i>(Красовський К.С.)</i>	460
9. СТАН ВПРОВАДЖЕННЯ ДЕРЖАВНИХ СОЦІАЛЬНИХ СТАНДАРТІВ У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я <i>(Кучеренко Н.Т., Коваленко О.О.)</i>	465
10. ХАРАКТЕРИСТИКА СПОСОБУ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ ТА ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ <i>(Ринда Ф.Ф., Шафранський В.В., Слабкий Г.О.)</i>	483
11. МОНІТОРИНГ ПОВ'ЯЗАНИХ З НЕІНФЕКЦІЙНИМИ ЗАХВОРЮВАННЯМИ ПРОБЛЕМ ЯК ОСНОВА ПРОФІЛАКТИЧНИХ СТРАТЕГІЙ ТА ПРОГРАМ ДІЙ <i>(Грузева Т.С., Галієнко Л.І., Зюков О.Л., Замкевич В.Б., Іншакова Г.В., Сорока І.М., Іонов М.М.)</i>	495
БІБЛІОГРАФІЯ	505

5.3. Характеристика стану та проблем кадрового забезпечення системи охорони здоров'я України

Основними кадровими проблемами, в охороні здоров'я європейських країн, у тому числі в Україні, на сучасному етапі є:

- різноманітність і складність структури кадрових ресурсів;
- низька якість до- та післядипломної підготовки лікарів;
- нерівномірність забезпечення населення медичними кадрами в розрізі адміністративних територій;
- велика кількість лікарських спеціальностей;
- невмотивованість медичних кадрів до ефективної праці через недосконалу систему оплати праці;

²² Формування мережі закладів охорони здоров'я об'єднаної територіальної громади. Бібліотека головного лікаря та голови профкому закладу охорони здоров'я. – Вип. 11. – Львів, 2016. – 110 с.

²³ Про схвалення Концепції реформи фінансування системи охорони здоров'я : розпорядження Кабінету Міністрів України від 30.11.2016 № 1013-р [Електронний документ]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1013-2016-%D1%80>.

²⁴ Там же

- низький рівень укомплектованості лікарських посад за окремими спеціальностями;
- загальний дефіцит кадрів;
- надмірна спеціалізація лікарів;
- невідповідність системи атестації;
- висока частка працівників пенсійного віку;
- застарілість нормативно-правової бази з питань кадрової політики в охороні здоров'я.

Метою кадрової політики ВООЗ є підготовка необхідних кваліфікованих працівників, забезпечення ними ЗОЗ, а також виконання цими медичними працівниками відповідних завдань. Розроблений ВООЗ спільно з державами-членами Десятирічний план дій на 2006–2015 рр., який включає заходи у сфері управління, навчання і планування кадрових ресурсів, заснований на національному лідерстві та глобальній солідарності.

Дефіцит кадрів існує, перш за все, у первинній ланці, особливо в сільській місцевості. Відтік медичних кадрів із країн-донорів призводить до неуккомплектованості ЗОЗ у цих країнах, зменшення можливостей служб охорони здоров'я, збільшення витрат на наймання і закріплення кадрів. У США дефіцит медсестер у 2015 р. становив 500 тис., Канаді у 2011 р. – 113 тис., Фінляндії – 112 тис., Великій Британії у 2008 р. – 35 тис., Австралії у 2006 р. – 21 тисяча.

У країнах Європейського регіону відчувається брак підготовки сімейних лікарів і медсестер, інших працівників ПМСД; підготовка медичних працівників здійснюється без урахування необхідних співвідношень між лікарями вузьких спеціальностей, між лікарями та медсестрами. За даними ВООЗ, у світі не вистачає 2 млн медпрацівників.

Забезпеченість медичними кадрами в країнах ЄС становить 104,0 на 10 тис. населення, у т.ч. лікарями – 35,2, в СНД – 37,3. Показник забезпеченості населення Європейського регіону ВООЗ медсестрами дорівнює 67,0 на 10 тис. У країнах ЄС – 73,1; СНД – 78,5 на 10 тис. населення (останні можливі показники для порівняння у базі даних ВООЗ). Досить високими рівнями характеризуються такі показники в Україні: забезпеченість лікарями (фізичними особами) на 10 тис. населення у 2016 р. становила 37,94, СМП – 79,62 (табл. 5.3.1).

Таблиця 5.3.1

Забезпеченість населення України медичними працівниками у 2010 р. і 2016 р. (на 10 тис. населення)

Показник	Рік	
	2010	2016
<i>Забезпеченість лікарями</i>		
Заклади охорони здоров'я системи МОЗ України	43,20	37,94
<i>Забезпеченість СМП</i>		
Заклади охорони здоров'я системи МОЗ України	94,10	79,62

Розвиток кадрового потенціалу характеризується тенденцією до стабілізації і навіть зниженням показника співвідношення чисельності СМП до чисельності лікарів у ЗОЗ системи МОЗ України. Динаміка показників забезпеченості населення лікарями та СМП набула характеру зменшення (табл. 5.3.2, 5.3.3).

Кількість штатних лікарських посад у закладах системи МОЗ України щороку скорочується (2010 р. – 234,9 тис.; 2016 р. – 195,7 тис.). Різниця за вказані роки склала 39,2 тис. лікарських посад. За цей самий період кількість лікарів – фізичних осіб зменшилась на

35,5 тис. Внаслідок цих процесів скоротився розрив між кількістю штатних посад лікарів і фізичних осіб. Так, якщо у 2010 р. ця різниця склала в абсолютних числах 46,8 тис., то у 2016 р. – 34,8 тис.

Таблиця 5.3.2

**Забезпеченість лікарями (штатні посади та фізичні особи)
в Україні у 2010 р. і 2016 р.**

Адміністративно-територіальна одиниця	Забезпеченість на 10 тис. населення			
	штатними посадами		фізичними особами	
	2010 р.	2016 р.	2010 р.	2016 р.
Україна	53,50	46,1	43,22	37,9
АР Крим	59,4	–	45,52	–
<i>Область</i>				
Вінницька	51,90	51,2	46,17	45,3
Волинська	45,45	43,2	37,18	36,3
Дніпропетровська	55,80	51,3	41,99	39,6
Донецька	55,02	44,0	41,36	28,3
Житомирська	48,58	45,6	35,51	35,0
Закарпатська	39,54	37,1	38,20	36,7
Запорізька	58,65	57,1	42,83	43,5
Івано-Франківська	53,02	53,8	55,87	57,0
Київська	51,04	49,3	37,97	37,0
Кіровоградська	49,58	47,4	33,24	33,3
Луганська	52,46	46,6	39,02	27,2
Львівська	50,84	48,7	52,19	51,2
Миколаївська	44,56	42,5	31,75	29,5
Одеська	53,15	50,1	43,11	41,3
Полтавська	53,96	54,6	44,48	44,4
Рівненська	48,54	45,3	38,02	38,2
Сумська	48,61	48,0	35,28	37,1
Тернопільська	52,22	52,1	48,99	49,4
Харківська	56,57	55,6	48,53	46,1
Херсонська	44,57	43,2	31,18	30,8
Хмельницька	46,67	45,2	38,19	38,0
Черкаська	46,98	46,2	35,42	35,3
Чернівецька	55,25	54,9	58,42	56,1
Чернігівська	48,89	48,8	35,76	35,6
<i>Місто</i>				
Київ	75,80	69,9	59,57	55,6
Севастополь	59,71	0,0	43,06	0,0

Таблиця 5.3.3

**Забезпеченість середнім медичним персоналом (штатні посади та фізичні особи)
в Україні у 2010 р. і 2016 р.**

Адміністративно-територіальна одиниця	Забезпеченість на 10 тис. населення			
	штатними посадами		фізичними особами	
	2010 р.	2016 р.	2010 р.	2016 р.
Україна	98,74	84,13	94,01	79,62
АР Крим	102,18	–	92,20	–
<i>Область</i>				
Вінницька	97,65	91,03	102,36	97,11

Волинська	96,65	89,01	106,88	100,89
Дніпропетровська	97,78	90,74	86,89	79,23
Донецька	101,29	88,79	88,69	74,32
Житомирська	104,53	96,79	106,59	99,73
Закарпатська	79,92	75,22	89,01	82,31
Запорізька	105,05	100,79	92,60	85,49
Івано-Франківська	96,88	92,61	106,94	104,65
Київська	102,46	99,60	89,20	81,07
Кіровоградська	107,73	101,33	100,82	94,60
Луганська	96,44	90,59	92,51	73,06
Львівська	92,19	88,13	101,09	97,08
Миколаївська	89,08	82,11	80,40	73,53
Одеська	96,42	87,19	85,38	75,06
Полтавська	102,19	98,13	97,13	92,30
Рівненська	100,76	92,06	110,93	102,68
Сумська	106,02	102,79	103,94	101,44
Тернопільська	99,25	95,07	110,11	104,61
Харківська	93,07	87,13	84,39	76,36
Херсонська	93,47	87,76	89,09	81,52
Хмельницька	94,41	89,60	99,33	95,41
Черкаська	103,15	98,88	99,72	93,65
Чернівецька	88,76	82,69	101,56	96,60
Чернігівська	113,12	106,78	110,09	102,31
<i>Місто</i>				
Київ	104,14	98,80	81,52	74,62
Севастополь	106,33	–	85,14	–

За даними ВООЗ, в Україні показники забезпечення медичними працівниками наблизилися до середньоєвропейських (рис. 5.3.1 і 5.3.2).

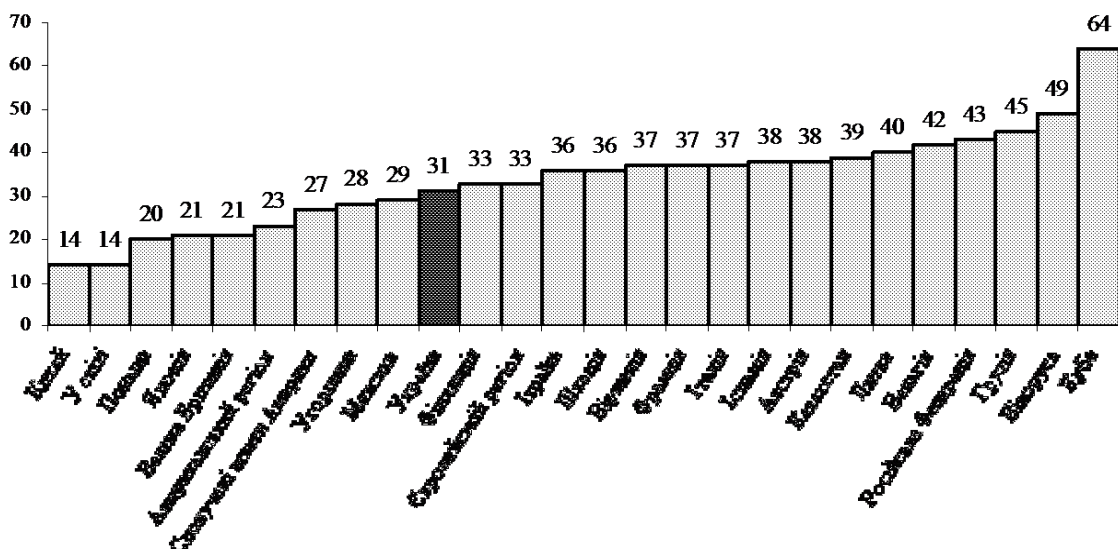

Рис. 5.3.1. Забезпеченість лікарями у світі (на 10 тис. населення)

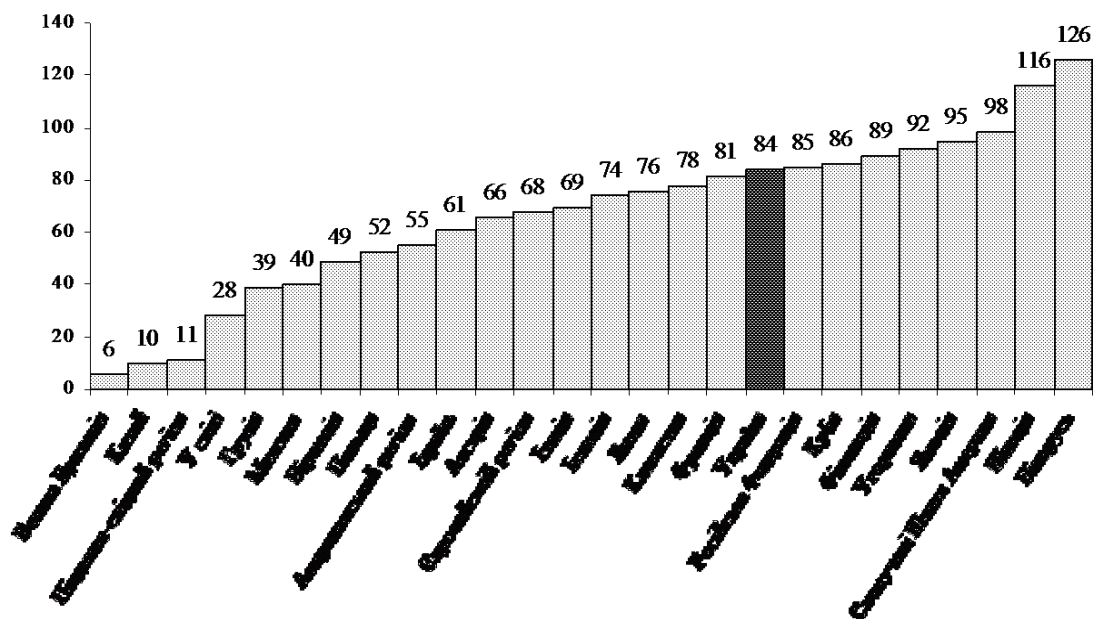

Рис. 5.3.2. Забезпеченість сестринським та акушерським персоналом у світі (на 10 тис. населення)

Негативні зміни в чисельності лікарів упродовж 2016 р. сформувалися за рахунок АР Крим, Кіровоградської, Луганської, Херсонської областей та м. Севастополя. Крім того, слід зазначити тривожний факт, що у 2016 р. (порівняно із 2010 р.) зменшилася кількість працюючих лікарів (фізичних осіб) абсолютно в усіх адміністративно-територіальних одиницях. У цілому по Україні кількість лікарів у 2016 році порівняно з 2010 роком зменшилася на 36 153 особи (на 18,3%) (табл. 5.3.4).

Таблиця 5.3.4

Динаміка чисельності лікарів за регіонами у 2010 р. і 2016 р.

Адміністративно-територіальна одиниця	Кількість лікарів (без зубних), осіб		Зміни в чисельності у 2016 р. порівняно з 2010 р.
	2010 р.	2016 р.	
Україна	197 065	160912	-36153
АР Крим	8898	–	-8898
<i>Область</i>			
Вінницька	7544	7172	-372
Волинська	3846	3774	-72
Дніпропетровська	13 996	12 786	-1210
Донецька	18 283	5500	-12783
Житомирська	4544	4340	-204
Закарпатська	4754	4613	-141
Запорізька	7712	7571	-141
Івано-Франківська	7693	7855	-162
Київська	6500	6402	-98
Кіровоградська	3336	3191	-145
Луганська	8923	1936	-6987
Львівська	13 185	12 882	-303
Миколаївська	3755	3395	-360
Одеська	10 250	9806	-444
Полтавська	6582	6305	-277
Рівненська	4378	4444	-66
Сумська	4090	4090	00
Тернопільська	5295	5218	-77
Харківська	13 295	12 394	-901

Адміністративно-територіальна одиниця	Кількість лікарів (без зубних), осіб		Зміни в чисельності у 2016 р. порівняно з 2010 р.
	2010 р.	2016 р.	
Херсонська	3389	3250	-139
Хмельницька	5056	4875	-181
Черкаська	4540	4330	-210
Чернівецька	5265	5076	-189
Чернігівська	3897	3654	-243
<i>Місто</i>			
Київ	16 428	16 053	-375
Севастополь	1631	–	-1631

За статистичними даними в Україні спостерігається високий рівень регіональної диспропорції лікарських кадрів. Так, при низькій укомплектованості штатних посад лікарів в Луганській – 58,3%, Донецькій – 64,2%, Миколаївській – 69,6%, Київській – 75,2%, Запорізькій – 76,3%, Житомирській – 76,7% в Черновіцькій, Львівській, Закарпатській, Івано-Франківській областях значасна частка лікарів працює не на повну ставку, а випускники медичних університетів не можуть влаштуватися на роботу.

За офіційними даними Міністерства охорони здоров'я України 16,5% лікарів різних спеціальностей працює на неповну ставку (в абсолютних числах - 27926), в т.ч. на 0,25 ставки – 2940; 0,5 ставки – 17740; 0,75 ставки – 7246 лікарів.

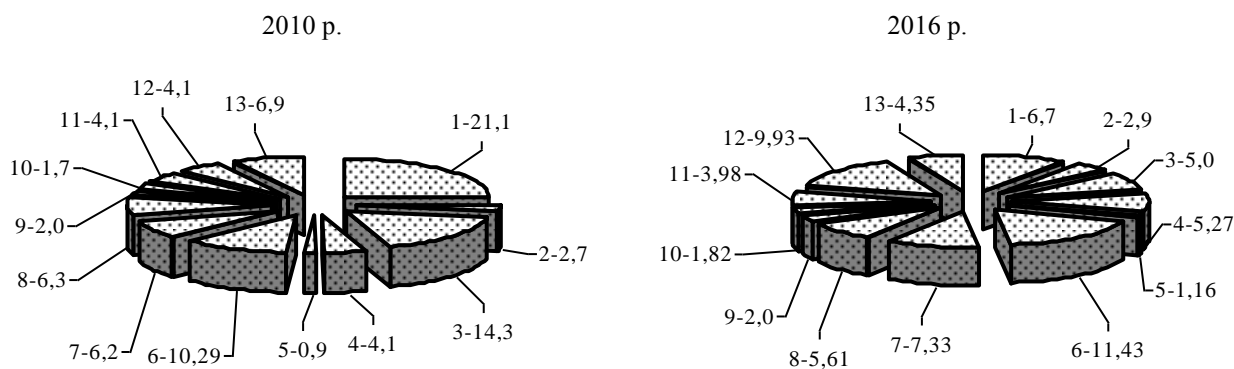
У галузі протягом 2016 р. спостерігалися проблеми щодо комплектації штатних посад медичними працівниками (табл. 5.3.5).

Таблиця 5.3.5

Кількість штатних посад медичних працівників та укомплектованість ними закладів охорони здоров'я МОЗ України у 2010 р. і 2016 р.

Показник	Рік	
	2010	2016
<i>Лікарі (без зубних лікарів) (тис.)</i>		
Кількість штатних посад	244,00	195,67
з них зайнятих	223,70	173,83
Чисельність фізичних осіб	197,10	160,91
<i>СМП (тис.)</i>		
Кількість штатних посад	450,20	356,86
з них зайнятих	431,60	334,24
Чисельність фізичних осіб	428,70	337,70
<i>Рівень укомплектованості штатних посад фізичними особами (%)</i>		
Лікарі	80,80	82,24
СМП	95,20	94,63
<i>Розрив між штатними посадами і чисельністю фізичних осіб (тис.)</i>		
Лікарі	46,90	34,76
СМП	21,50	19,15

Коливання показників структур лікарів за окремими, найбільш суттєвими, групами спеціалістів за 2010–2016 рр. у питомій вазі (у загальній чисельності лікарів) було незначним. Позитивною тенденцією характеризувалися зміни у чисельності лікарів ЗПСМ: їх частка за вказаний період зросла на 7,2% (в абсолютних вимірах – на 5831 особу). Загальна характеристика структури лікарів за групами спеціалістів наведена на рис. 5.3.3.

1 – Терапевти, уся група	6 – Стоматологи, уся група	11 – Санітарна група, усього
2 – Медицина невідкладних станів	7 – Акушери-гінекологи	12 – Сімейні лікарі
3 – Хірурги, уся група	8 – Педіатри	13 – Інтерни
4 – Анестезіологи	9 – Психіатри	

Рис. 5.3.3. Питома вага лікарів окремих спеціальностей у загальній чисельності лікарів у закладах охорони здоров'я системи МОЗ України у 2010 р. і 2016 р. (%)

Серед проблем, які слід вирішити, є зростання питомої ваги працівників пенсійного віку. У 2016 р. питома вага пенсіонерів-лікарів становила близько 26,0%. Серед зайнятих на посадах СМП чисельність пенсіонерів склала 13,0% (табл. 5.3.6). Це потребує в майбутньому пошуку резервів з підготовки медичних кадрів з урахуванням компенсації втрат за цей чинник.

Таблиця 5.3.6

Кількість та питома вага працюючих пенсіонерів – лікарів середнього медичного персоналу

Адміністративно-територіальна одиниця	Пенсіонери			
	лікарі		середній медичний персонал	
	кількість осіб	% до лікарів – фізичних осіб	кількість осіб	% до СМП фізичних осіб
Україна	36522	26,2	40915	12,6
<i>Область</i>				
Вінницька	1381	24,1	1238	8,3
Волинська	880	25,0	1176	11,5
Дніпропетровська	3062	27,6	3507	14,8
Донецька	1777	33,9	2514	18,0
Житомирська	1069	25,4	1180	9,5
Закарпатська	1111	25,7	838	8,3
Запорізька	1712	26,7	2032	14,0
Ів.-Франківська	1412	22,2	1402	10,0
Київська	1647	28,0	2104	15,9
Кіровоградська	990	32,7	998	11,4
Луганська	614	32,6	472	9,1
Львівська	2841	25,3	3588	15,2
Миколаївська	1023	31,6	1236	17,1
Одеська	2259	28,8	2737	19,2
Полтавська	1332	24,3	1307	10,1
Рівненська	976	23,0	1005	8,7
Сумська	908	23,3	823	7,5
Тернопільська	1150	25,9	1088	9,9
Харківська	2324	23,0	3015	15,0
Херсонська	987	30,5	978	11,5

Хмельницька	1278	27,6	1234	10,2
Черкаська	1356	32,6	1344	11,9
Чернівецька	777	28,2	653	7,7
Чернігівська	1006	28,2	1072	10,4
м. Київ	2650	22,7	3374	18,4

Окремою проблемою була міграція медичних кадрів, особливо висококваліфікованих. Західноєвропейські країни активно залучали на роботу медиків з інших країн. За останні 30 років у країнах Західної Європи значно зросла чисельність медичних працівників, які отримали освіту за кордоном. Такі проблеми характерні і для України, особливо щодо зовнішньої міграції кваліфікованих медичних кадрів до країн ЄС, США, Російської Федерації, Білорусі. Це потребує додаткових витрат держави на підготовку відповідних медичних кадрів для компенсації втрат за таке використання кадрового потенціалу.

Така ситуація зумовлена низьким рівнем заробітної плати, відсутністю належних соціально-побутових умов, недосконалою інфраструктурою населених пунктів. Щорічно вибуває понад 6 тис. лікарів за рахунок природної плинності. Тому пріоритетним напрямом розвитку кадрового потенціалу галузі має стати збереження стабільної кадрової ситуації в первинній ланці, особливо у сільській місцевості, з використанням важелів у підготовці лікарських кадрів за цільовим направленням; віднайдення ресурсів із залученням приватних інвесторів для забезпечення житлом молодих спеціалістів. Окремо слід подбати про підвищення престижу професії медичного працівника шляхом зростання їх матеріального забезпечення. Незважаючи на це, за 2010–2016 рр. намітилася позитивна динаміка щодо укомплектованості медичним персоналом: укомплектованість лікарями у 2016 р. становила 82,24% (у 2010 р. – 80,80%), а дефіцит лікарських кадрів – майже 34,76 тис. осіб (46,90 тис.); укомплектованість СМП – 94,63% (95,20%), дефіцит середніх медичних кадрів – 19,15 тис. осіб (21,50 тис.).

МОЗ України останніми роками приділяє значну увагу пріоритетному укомплектуванню посад лікарів, які надають ПМСД, зокрема ЛЗПСЛ. Однак протягом 2010–2016 рр., у зв'язку з поліпшенням тенденцій у Донецькій, Луганській, Львівській областях, укомплектованість ЛЗПСЛ (за даними статистичних звітів) збільшилась на 2 процентні пункти (табл. 5.3.7).

Таблиця 5.3.7

Укомплектованість штатних посад сімейних лікарів фізичними особами у 2010–2016 рр. (%)

Адміністративно-територіальна одиниця	Рік					
	2010	2011	2012	2013	2015	2016
Україна	73,47	76,46	71,66	71,44	66,27	75,47
<i>Область</i>						
Вінницька	72,32	77,04	75,18	78,02	77,64	76,00
Волинська	65,89	71,68	73,94	64,70	76,55	77,00
Дніпропетровська	68,16	72,0	65,05	65,71	75,31	75,00
Донецька	66,36	70,21	65,70	68,05	–	63,04
Житомирська	71,32	76,64	72,53	70,55	73,1	73,1
Закарпатська	85,14	87,97	93,56	89,40	91,3	92,1
Запорізька	71,08	77,32	76,21	71,02	74,8	73,00
Івано-Франківська	69,67	77,21	81,90	95,45	82,23	94,04
Київська	58,18	70,11	54,10	63,84	69,35	72,00
Кіровоградська	66,26	70,22	54,81	57,54	53,33	65,01
Луганська	69,55	70,94	75,64	58,40	62,81	67,00

Львівська	92,09	93,55	89,25	89,25	28,97	97,00
Миколаївська	60,00	65,41	48,97	59,21	65,74	64,00
Одеська	66,01	72,47	65,26	68,58	67,49	69,00
Полтавська	73,03	75,76	65,19	77,22	72,73	68,00
Рівненська	64,94	78,90	78,74	67,90	80,37	85,00
Сумська	70,07	72,93	66,78	69,38	72,30	75,00
Тернопільська	83,64	86,52	89,20	87,53	81,15	86,00
Харківська	70,74	71,90	68,77	69,74	71,73	72,00
Херсонська	58,81	67,68	63,62	53,27	57,14	55,00
Хмельницька	79,63	86,88	85,90	82,76	81,37	82,00
Черкаська	74,83	71,27	–	66,20	68,47	67,00
Чернівецька	79,25	76,23	94,05	86,08	82,1	89,00
Чернігівська	79,20	80,32	78,44	66,44	62,45	68,00
м. Київ	76,06	59,87	–	68,50	76,94	78,00

Згідно доказового менеджменту є **критичним** стан укомплектованості штатних посад, який не дає змогу забезпечити надання доступної та якісної медичної допомоги в наступних закладах охорони здоров'я:

- Обласних лікарнях: Донецька область при рівні укомплектованості штатних посад – 23,3%, Миколаївська область – 56,3%;

- Обласних дитячих лікарнях: Луганська область - 27,0%, Миколаївська – 57,0%; Київська -60,6%;

- Міських дитячих лікарнях: Луганська область – 23,8%; Кіровоградська – 51,1%, Миколаївська – 54,5%;

- Центральних районних лікарнях: Луганська область – 52,3%, Херсонська – 63,4%, Запорізька – 65,7%, Чернігівська – 68,1%, Одеська – 68,9%.

На сьогоднішній день, молодь, що здобуває освіту у медичних вищих навчальних закладах, неохоче йде працювати фтизіатром, лаборантом, сімейним лікарем, разом з тим набувають популярності та користуються попитом такі спеціальності як лікар-стоматолог та акушер-гінеколог.

При цьому **критичним** є рівень укомплектованості штатних посад лікарів за наступними спеціальностями:

лікарі-лаборанти – 28,4%, статисти – 42,8%, дієтологи – 44,5%, бактеріологи – 44,6%, методисти – 47,4%, патологоанатоми – 53,7%, судові психіатри-експерти – 54,7%, лікарі-імунологи – 59,6%, психотерапевти – 63,9%, лікарі-ендоскопісти – 65,8%, лікарі функціональної діагностики – 67,8%, наркологи – 69,5%, анестезіологи – 72,2%, серцево-судинні хірурги – 72,6%, рентгенологи – 72,8% тощо.

Для характеристики кадрового потенціалу галузі охорони здоров'я надзвичайно важливими є кваліфікаційні характеристики лікарів системи МОЗ України. На рівні кваліфікації за атестаційними категоріями в галузі значно вплинули такі групи лікарів: ЛЗП-СЛ, терапевти, хірурги, анестезіологи, стоматологи, акушери-гінекологи, педіатри і лікарі медицини невідкладних станів, про що засвідчили такі порівняльні характеристики (табл. 5.3.8).

Кадрова політика покликана забезпечити ефективну діяльність медичної галузі. Це підтверджують і міжнародні експерти, які зазначають, що для усунення ризиків на шляху досягнення національних і глобальних цілей у сфері охорони здоров'я необхідно створити

контингент кваліфікованих і авторитетних працівників охорони здоров'я. Ефективна кадрова політика має бути спрямована на покращення результативності.

Таблиця 5.3.8.

Загальні характеристики рівнів кваліфікації у галузі в цілому порівняно з указаною групою у 2010 р. та 2016 р.

Фахівці	Чисельність лікарів у групі (осіб)		Атестовані на кваліфікаційні категорії у групі (% до загального числа лікарів)	
	2010 р.	2016 р.	2010 р.	2016 р.
Лікарі з організації та управління охороною здоров'я	12 532	7414	71,00	86,0
Лікарі-терапевти	18 883	14498	75,40	92,50
Лікарі-медицини невідкладних станів	5290	4071	79,90	95,00
Лікарі-хірурги	9127	7151	78,90	94,00
Лікарі-анестезіологи	8106	5533	76,90	97,00
Лікарі-стоматологи	15 729	5648	71,10	93,00
Лікарі -акушери-гінекологи	12 263	9275	82,80	95,00
Лікарі-педіатри	12 453	8114	74,60	93,00
ЛЗП-СЛ	8140	13971	60,00	95,00
Усього по галузі	197 065	132936	68,30	93,00

Найнижчим є рівень атестації лікарів за наступними спеціальностями: лікарі радіаційної гігієни – 14,3%, лікарі з комунальної гігієни -19,4%, лікарі з гігієни дітей та підлітків – 20,3%, лікарі-санологи – 23,1%, лікарі з гігієни харчування – 26,7%, лікарі з гігієни праці – 29,7%, токсикологи – 47,2%.

Треба враховувати, що в Україні рівень атестації медичних кадрів є показником їх кваліфікації. Наведені дані дають можливість говорити про надзвичайно низький рівень кваліфікації в Україні в цілому лікарів санітарно-гігієнічного профілю.

Найпоширенішими проблемами для кадрових ресурсів охорони здоров'я, як в Україні, так і у світі, залишаються:

- дефіцит, дисбаланс і неоптимальна комбінація професійних навичок;
- підвищена мобільність і міграція працівників охорони здоров'я;
- невідповідність цілей стратегій підготовки кадрів і формування політики охорони здоров'я;
- незадовільне робоче середовище;
- недостатня база знань із питань кадрових ресурсів охорони здоров'я і дефіцит фактичних даних для формування політики та прийняття рішень.

Для України основні завдання щодо ефективного використання кадрових ресурсів лежать у площині комплексного підходу до удосконалення й управління галуззю, підготовки і збереження медичних кадрів, оптимізації інфраструктури і ресурсного забезпечення.

Проведений аналіз кадрового забезпечення медичної галузі дає змогу визначити цілі та пріоритети на майбутнє. Необхідно досягти належної ефективності використання наявних ресурсів, їх концентрації на перспективних напрямках, передусім подальшого впровадження ПМСД на засадах ЗПСМ і подальшого розвитку сільської медицини. Слід підвищити професійний рівень медичних працівників шляхом удосконалення післядипломної освіти.

Потрібно активізувати профорієнтаційну роботу, на всіх рівнях сприяти відновленню престижу професії медичного працівника та його соціальній захищеності.

З метою вирішення проблеми кадрового забезпечення сфери охорони здоров'я в Україні на державному рівні необхідно використовуючи технічні інструменти та керівні принципи, які розроблені та запропоновані ВООЗ провести комплексну оцінку ситуації в області кадрових ресурсів охорони здоров'я в країні та на її основі розробити та прийняти стратегічний план розвитку кадрового потенціалу в охороні здоров'я.